

ILLVSTRISSIMO

ET INCLITO PRINCIPI
AC DOMINO, DOMINO
AVGVSTO Duci Saxonie, sacri Romani
Imperij Archimarschalco & Electori, Landgravio
Duringie, Marchioni Misnie, & Burg-
gravio Magdeburgensi, &c. Do-
mino suo clementissimo.

Gratiam & pacem à Deo per Chri-
stum precatur.

MAGNVSILLE BASILIVS
in pulcherrimo libello, quem de
sex dierum operibus scripsit, Mundum
dicit esse *καθεστῆται τῆς θεωρίας*, scholam
cognitionis Dei, & librum scriptum præ-
dicantem Dei gloriam, & arcanam atq;
invisibilem illius magnificentiam; & ideo
collocatum esse hominem in hoc splendi-
dis. domicilium, vt intuens tanquam in
speculo rerum ordinem, positum, magni-
tudinem, figuram, pulchritudinem & v-
sum, agnoscat Deum esse tanti operis ar-
chitectum, sicut apostolus inquit: Invi-
sibilia Dei conspiciuntur in opificio mun-
di. Cum enim omnes illius partes con-
templatur, & in illis & mente & oculis
videt admirabilem cœli temperationem
& æqualē in ipsa varietate cursum astro-

A

rum

rum luminumq; cœlestium efficientem
 perpetuas & naturæ necessarias vicissi-
 tudines dierum ac noctium, mensium &
 annorū, aestatis & hyemis, annoam ter-
 fecunditatem fundentē magnam vber-
 tatem frugum, plana camporum muni-
 menta, aggeres montium, vallium amœ-
 nitatem, viriditatem sylvarum multipli-
 cibus plantarum speciebus distinctarum,
 fontium eruptionem ad potionem & me-
 dicationem aptam, fluminum opportu-
 nam inundationem, maris copulentam &
 copiosam interfusionem, ventorum di-
 versam & vtilem aspirationem, ceteraq;
 omnia cum summa ratione constare vi-
 det, fieri non potest, quin numen aliquod
 præstantissimæ & æternæ mentis, quam
 Deum credimus, & causam boni in na-
 tura asserimus, certò statuatur. Atq; hæc
 vniuersa certo æterni Dei consilio effecta,
 & ad certam formam & finem directa,
 atq; vsus multiplices humano generi ser-
 uientes, accommodata sunt eum ad mo-
 dum, vt quædam sint nutrimenta corpo-
 ris humani, quædam medicamenta cer-
 torum membrorum, quædam instrumē-
 ta actionum œconomicarum & politica-
 rum: ob eamq; causam aërē volucribus,
 mare piscibus, terram quadrupedibus,
 arbori-

DEDICATORIA.

arboribus montes, valles multiplicibus plantis, herbis & scaturiginibus implevit. Horum & similibus Dei operum, quæ neq; cogitatione comprehendi neq; verbis exprimi possunt, consideratione obstupefactus quasi regius propheta in eo Psalmo, quem de creatione rerum cælestium & inferiorum scripsit, magno cum spiritûs fervore exclamat: Quàm magnifica sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra bonis tuis. Et post hunc Salomon: Omnia, inquit, in mensura, numero & pondere ordinasti. Quis igitur hominum, cum & ratione summa constare mundum, & quæ hoc continentur, omnia ad certum ordinata finem & usum, manifestò deprehendat, quis inquam, tam esse cæcus & infanus poterit, ut vel cum Democrito mundum extitisse dicat erroneo minutissimorum corpusculorum concursu, vel cum Epicuro, nec ratione vlla instructum nec providentia munitum, vel cum Theodoro Cyrenæo & impio Diagora Deum omnino neget? Quis suæ præclaræ conditionis immemor, contra propriæ conscientiæ & rationis rectæ iudicium & mentis lumen, veritatem Dei, hoc est, veram illius notitiam in injustitia & contumacia

suâ obscuratam & oppressam continebit?
 Is nimirum in quo est *ὁ θεὸς ἡμῶν*, mens
 perversa, quæ non regitur luce & affectu
 naturali, & quæ quod exploratum habet
 minimè comprobatur. Est enim mentibus
 humanis duplex lumen impressum: No-
 ticia simplex, qua Deum esse certò sci-
 mus: & ratiocinatio, quæ testimonia illi-
 us quærit & colligit ex ordine creatura-
 rum. Ut autè nulla Dei cognitio ex crea-
 turis hauriri potest, nisi in nobis certa il-
 lius notitia & eximia quædam intelli-
 gendi vis insit: ita hâc quasi prælucen-
 te, ex operibus agnoscimus, esse Deum, &
 ex perpetuitate creaturarum esse creato-
 rem æternum, ex gubernatione bonum,
 ex magnitudine omnipotentem, ex or-
 dine sapientem, ex usu *φιλάνθρωπον*, ex ad-
 ministratione justum. Etsi autem æter-
 na ac infinita Dei potentia cælum & ter-
 ram impleat, eaquæ tam prope absit singu-
 lis creaturis, ut quasi manu palpari pos-
 sit: tamen (ut de cæteris nil dicam mun-
 di partib.) aquæ elemento Deus ab ini-
 tio mundi hominibus suam potentiam &
 gloriam ostendit, bonitatem patefecit,
 iustitiam & iudicium justum exercuit,
 quod ipsum scripturæ cum pphanz tum
 divinæ luculentè declarant. Ut enim su-
 prema

prema mundi pars ea, quæ Græcis à fulgore cœlesti *αἴθερ*, Hebræis ab expansione aquarum *rakia Schamaim* dicitur, ex humida massa est cōflata & perpetuò consistit, ita infima illius pars collocata in media mundi sede instar parvæ cujusdam naviculæ, circumfunditur vndiq; illo mari, quod Atlanticum sive Oceanum appellamus. Quis autem non jure miretur potentem præpotentis Dei manum, quæ cœlum instar fornacis ex liquida materia confectum ita sustentat, vt neq; in terram feratur motu suo, nec impetu conversionis, nec ignis copiâ absumatur: terram verò, quam fundavit super stabilitatem suam, vndique mari circumfusam ita tenet fixam, vt nullis possit opprimi fluctibus marinis. Circumdedi enim mare terminis, & posui vectem & ostia, & dixi: Vsq; huc venies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos, inquit ad afflictum Iob ipse Dominus. Neq; verò suam solummodò potentiam, sed bonitatē quoq; generi humano conspiciendâ præbuit in aquis. Fluvius enim ille, quem pro irrigando horto paradisi Dominus pduxit, in quatuor isthinc capita divisus, quatuor amplissimis regnis, in quibus propter Solis ardorem & Soli

ditatem aut nullæ aut raræ sunt pluviarum,
 aquæ usum suppeditat, ut Indiam quidem
 Ganges, Nilus verò Aethiopiæ & Aegy-
 ptum, Assiriam Tigris, Phrath Mesopo-
 tamiam suaviter irriget, hoc non Mosis
 tantum, sed Ciceronis quoque scriptis con-
 firmatur. Sic enim in 2. de N. D. inquit.
 Aegyptum Nilus, & cum tota æstate ob-
 rutam oppletamque tenuit, tum recedit,
 mollitosque & oblimatos agros ad seren-
 dum relinquit. Mesopotamiam fertilem
 efficit Euphrates, in quem quotannis
 quasi novos agros invehit. Eandem quoque
 cum Nilo naturam habere Nigris, &
 eisdem temporibus augescere dicitur à Plin-
 io. Ut autem ingentem amorem & bo-
 nitatem suam Deus ostendit in fovendis
 & conservandis pijs opportuna fluminum
 excursione: ita iudicij iusti severitatem
 exercuit in impiorum sceleribus vindican-
 dis horrenda & stupenda aquarum exun-
 datione. Præterquam enim quod toti-
 us mundi prophanum verbi sui contem-
 tum, luxum, vagarum libidinum confu-
 sionem, & tyrannicam gubernationem
 horribiliter puniit, ruptis univrsis aqua-
 rum fontibus & tempestatum fluctibus:
 Sodomorum certè insolentiam, omnium
 rerum luxum & facietatem, ἀσοργίαν in
 paupe-

pauperes, & abominabiles libidinū confuſiones vindicavit igneo imbre cœlitus delapſo. Pluit enim filius Dominus à patre Domino ſuper Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignem, & ſubvertit civitates illas & totam regionem illam, quæ propter amœnitatem & fecunditatem aliàs cum paradifo Dei conferebatur. tantus autem fuit ardor iræ Dei ſuper Sodomam, vt adhuc in illius favillis teſtimonium certum appareat. Ibi enim ardent aquæ, ibi ſpectantur poma viridantia, formati uvarum racemi, vt edendi generent ſpectantib. cupiditatem: ſi manibus contrectantur fatiſcunt & reſolvuntur in cinerem, fumumq; excitant quaſi adhuc ardeant. Neque verò ſolum in prophetarum autorū, ſed eorum quoq; qui res geſtas in Eccleſia literis conſignarunt, ſcriptis miraleguntur de fontium & fluminum miraculoſis mutationibus. Epiphanius enim contra Alogos ſcribens affirmat, plurimis in locis, ætate quoq; ſua, quotannis revertente, in fontib. & fluvijs aquam in vinum eſſe mutatam ipſa die ac hora, qua filius Dei in Cana Galileæ aquam in vinum convertit. Teſtatur hoc, inquit, ad Cybaram Carix oppidum fons, qui in vinum vertitur ea

A 4 hora,

horâ, qua ministri aquam in hydrias fuderunt, & Dominus ad eos dixit, Date architriclino. Testatur itidem fons aquæ Gerasen Arabiz. Vinum hujusmodi Cibyre ipsi bibimus: ex fonte autem qui Gerasæ in Martyrio est, fratres nostri biberunt. Nec prætereundum est, quod in Evangelij historia narratur de admirabili mutatione & facultate sanandi aquæ illius piscinæ, quæ Hierosolymis sita erat ad Probaticam, hoc est, ovillam. (in hac enim & oves lavabatur Pentecostes tempore, & earum in sacrificium offerendarum exta purgabatur.) Ea singulis annis statò tempore, festo nimirum Pentecostes, vt Cyrillus existimat, conturbata fuit ab angelo Domini, & sanatus fuit eodiegis, qui primus post agitatum aquam inferebatur. Atque eadem piscina pertinuisse à quibusdam scribitur ad Siloam fontē, cujus aqua oriebatur ex montis Zion radicibus, quæ secundum Hieronymum incertis horis & diebus ebulliens, tenuem quendam & leniter fluentem annem, vt est apud prophetam, efficiebat, & in Iordanem, vel vt alij volunt, in mare mortuum se insinuat. Frequentabatur autem magnâ hominum multitudine, propterea quod aquæ

aquæ illius divinâ virtute salubres erant.
 Cum autem in maris mortui mentionem
 inciderim, non possum omittere, quin
 quod de eo Iosephus commemorat, pau-
 cis subiiciam. Hic quod nihil præter bi-
 tumen gignat, & nihil in eo vivum sub-
 mergatur, mare mortuum, seu lacus A-
 sphalites dicitur. ἀσφαλτες enim bitumi-
 nis significationem habet. Est autem la-
 cus omnino falsus, & injectos homines
 regurgitat. Ideoq; Vespasianus Impera-
 tor redactâ ad παρολιθίαν Ierofolymâ,
 cum mira de Asphaltite prædicari audiret,
 cognoscendi illius naturam cupidus,
 demisit quosdam vinctis post terga ma-
 nibus, hos statim lacus tanquam aura
 quædam abominabilis in altum sustulit.
 Evomat etiam varias bituminis glebas,
 quæ instar taurorû capitum expertium,
 aquis supernatant. Qui igitur bitumen
 venantur, agglutinatum scaphis suis tra-
 hunt, quod nõ nisi menstruo mulieris aut
 vrina avellere possunt. avulsam verò bi-
 tumen, si manib. subactum conteratur in
 minutis. partes, & narib. admoveatur,
 teterrimû odoré, sulphur & picem spiran-
 tē refert. quod ipsam ex ea bituminis gle-
 ba, quâ frater meus ex Italia huc attulit,
 manifestè deprehendi. Sic igitur & in hoc

A s lacu,

Iacu, Sodomitarum & vicinarum regionum terram nunc occupante, manifesta signa iræ divinæ spectantur, & iustissimū Dei rectum iudicium celebratur. Quamvis enim nec reliquæ creaturæ rationis expertes, neque aquarum vis prædicare Deum vel cogitatione vel voce possint, tamen sunt, vt Nazianzenus loquitur, *πῶντις ἐπαινέται τῆς μεγαλοεργίας*, nimirum laudatores & præcones magnificentiæ, iustitiæ, sapientiæ, potentæ & bonitatis Dei. Quis enim, vt de alijs nil dicam miraculosis Dei operibus, non admiratione & stupore quasi attonitus aspicere potest ingens præpotentis Dei miraculum, quo tanquam maximi præcij thesauro patriam meam ornavitis, qui cælum & terram sua bonitate & efficacia implet, nimirum Dominus. Præterquam enim quod montibus vndique cincta, arboribus confita, fontibus & fluvij irrigua, vallibus circumscripta sit, ad radices montis illius, quem Fagorum appellant non lento effluxu, sed rapido impetu, non levi aliqua ebullitione, sed cum magno murmure effunditur juxta Depolam frigidam, aqua non frigida sed calida, non tepida sed fervens, non simplex aut *ἁπλοῦς*, sed mixta & contemperata

70

perata multorum metallorum naturis & qualitatibus, quorum respectu Medica-
ta aqua dicitur, & rectè applicata varijs morborum & affectionum generibus, medetur. Cum autem frater meus multum & studij & temporis collocasset in investiganda & exploranda naturâ, temperie, viribus, operatione & efficacia nostrarum thermarum, inq; Italia primò aliquid de illis commentatus esset, atq; inde in Germaniam reversus, cum in celebri Academia Vuitebergensi Artis medicæ Doctor creatus esset, redijt in patriam, verno scil. tempore, vt non tam sua cõmunicaret consilia aduenis, quàm ea quæ de Thermis composuerat nova accessione augetet. In harum itaq; rerû enram naviter intumbens, incidit in graviss. febrem continuam & horridam, quacum conflictatus esset per duos menses, tandem corporis virib. absumentis. animulam suam in misericordis Dei manû tradens, in ardente invocatione filij Dei migravit de labore ad refrigerium, de expectatione ad præmium, de agone ad bravijum, de morte ad vitam, de fide ad notitiam, de peregrinatione ad patriam, de mundo ad patrem. Etsi autem diu multumq; dubitarim, an hunc de Ther-

A 5 mis no-

mis nostris tractatum à fratre confectum prælo submittere debeam, cum non omnibus, vt dicitur, numeris absolutum eum nec vbique elaboratum, & multorum iudicijs forsitan iniquioribus subijciendum esse scirem: tamen cum & voluntatem fratris de edendo illo exploratè cognitam haberem, & nihil tale scriptum de nostris Thermis extare scirem, & illius editionem non meis solum popularibus fructuosam, sed exteris quoq; illis indigentibus vtilem; bonis deniq; & eruditis viris gratam & commodam fore sperarem, non volui nec potui illud suppressere.

Sub tuæ verò Celsitudinis nomine & patrocinio, Princeps Illustrissime Auguste, hunc parvum libellum prodire in publicum volui, vt & acceptior esset multis, & aliquid illi lucis accederet. Quamquã verò nostræ Thermæ ob autorem Carolum Quartum Imperatorem (multò autem magis ob præpotentis Dei miraculosam potentiam) in obscuro loco positæ luce non careant: tamen ante annum Celsitudinis tuæ præsentia splendore illustriores sunt redditæ. Vt igitur ipsæ thermæ celebriores à tua Celsitudine sunt

DEDICATORIA.

sunt factæ, ita libellum hunc de Thermis, à fratre meo contextum, celebriorem & acceptiorem alijs futurum speravi, si tuæ Celsi patrocínio prodiret. Et quoniam C. T. non solum thermarum nostrarum spectatrix, sed etiam earum in usu vim & operationis efficacitatem experta est tum lavando, tum intra corpus aquam assumendo, ideo majore cum delectatione versari in hujus libelli lectione poterit, præsertim cum CELSITVD. TVÆ sit ardens studium in cognoscendis, acrimonia in perscrutandis, summa dexteritas in eruendis & judicâdis naturæ miraculis, quæ tum in intimis terræ visceribus, gemmis, metallis, lapidib. tum in aquis & thermis quoq; nostris occulta latent. Oro autem eâ qua par est vera animi reverentiâ & subjectione, ut & C. T. fratris mei piè in Christo defuncti (qui annos quatuordecim in C. T. celebri Academia hac Lipsica versatus est) studium & laborem hunc boni consulat, & me meaq; studia benignè sibi commendata habeat. Quam ut æternus Deus pater Domini nostri IESV CHRISTI Spiritu suo sancto confirmet, & diu incolumem & florentem conservet tota mente
pre-

EPIST. DEDICAT.

precor, Amen. Lipsiæ 14. Martij, Anno
salutiferi partus M. D. LXXI.

Illustriss. Clement. T.
subjectissimus

Joannes Sommer
M.